

DOI: 10.31866/2616-745X.9.2022.265463
УДК 37.017.4:323.1:303.4(477)

ГРОМАДЯНСЬКИЙ ДІАЛОГ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА РОЗВИТКУ СФЕРИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Сіра Оксана Володимирівна^{1а},
Чупрій Леонід Васильович^{2ab}

¹Кандидатка філософських наук,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1069-2381>,
e-mail: ovsira@ukr.net,

²Доктор політичних наук, доцент,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7221-5703>,
e-mail: chupriy2006@ukr.net,

^аДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики»,
вул. Еспланадна, 17, Київ, Україна, 01001,

^бДержавний податковий університет,
вул. Університетська, 31, Ірпінь, Україна, 08205

Надіслано:
10.06.2022

Рецензовано:
20.06.2022

Прийнято:
15.07.2022

Для цитування:

Сіра, О. В., & Чупрій, Л. В. (2022). Громадянський діалог як необхідна умова розвитку сфери національно-патріотичного виховання в Україні в умовах сучасної геополітичної ситуації. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, (9), 237–254. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.9.2022.265463>.

Стаття присвячена висвітленню окремих результатів прикладної науково-дослідної роботи з вивчення питань формування системи національно-патріотичного виховання молоді в Україні, а саме – питанню міжсекторальної взаємодії у сфері національно-патріотичного виховання за викликами сучасної геополітичної ситуації. У матеріалі було використано метод системного аналізу, що дозволяє виявити та описати процес функціонування і перспективи подальшого розвитку системи національно-патріотичного виховання молоді в Україні. Також застосовувались: метод експертних оцінок, методика опитування, метод узагальнення незалежних характеристик та ін.

Пропоноване дослідження було спрямоване на виявлення специфіки та проблем становлення загальнодержавної комплексної системи національно-патріотичного виховання молоді. У цій роботі приділено увагу розвитку діалогу

між державою та громадянським суспільством (громадянський діалог), адже він має на меті підвищити довіру між владою і соціумом, що, зі свого боку, є запорукою встановлення між ними продуктивних форм комунікації та взаємодії. Встановлено, що міжсекторальна взаємодія між державним та громадянським секторами у питаннях національно-патріотичного виховання успішно налагоджується. Цей так званий громадянський діалог відбувається передусім за допомогою процесуальних та конкурсних механізмів співпраці та партнерства як на національному, так і на регіональному рівнях. За результатами проведеного дослідження авторами запропоновано та обґрунтовано рекомендації і пропозиції Міністерству молоді та спорту України та іншим органам виконавчої влади щодо вдосконалення національно-патріотичного виховання в напрямку становлення його як цілісної загальнодержавної системи. У роботі показана необхідність проведення системних, моніторингових соціологічних досліджень задля отримання достовірної інформації щодо розвитку цієї сфери, впливу на неї сьогоденних тих чи інших обставин.

Ключові слова: державна політика; система національно-патріотичного виховання; міжсекторальна взаємодія; технології дослідження.

Вступ

Потрапляння України у ситуацію збройної агресії у 2014 р. та анексії Криму засвідчило, що наше суспільство без достатньої внутрішньої інтеграції та стійкості не здатне відповісти, зокрема, як на цей виклик, так і на інші суголосні виклики сучасного глобалізованого світу загалом. Адже саме розвинена національна свідомість виступає вагомим соціально-психологічним чинником державотворення. У зв'язку з цим національно-патріотичне виховання як один із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості набуває особливої значущості та потребує постійного вдосконалення. Зокрема, йдеться про налагодження взаємодії між владою та організаціями громадянського суспільства, формування широкої громадської підтримки процесів національно-патріотичного виховання (надалі НПВ). Наявність такого громадянського діалогу є необхідною умовою розвитку цієї сфери, стабілізації суспільних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематиці взаємодії держави та суспільства приділяли увагу багато дослідників, як зарубіжних – зокрема, Д. Кінг, Н. Нахтігаль, Дж. Сміт, Е. Фазі, так і вітчизняних – Н. П. Гаєва, О. М. Крутій, Н. А. Липовська, І. В. Письменний та ін. Однак затребуваною є необхідність приділення уваги питанню такої взаємодії та удосконаленню практики взаємовідносин у сфері НПВ. Хоча, можна сказати, що дослідження проблематики громадянського діалогу у сфері національно-патріотичного виховання перебуває на початковій стадії.

Формулювання цілей статті

Метою дослідження є розкриття змісту цієї інституційної системи взаємодії, окреслення практики та визначення напрямів удосконалення діалогу органів влади і громадськості у сфері національно-патріотичного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження

Посилення європейських та євроатлантичних прагнень України, військова агресія Росії проти України вимагають ґрунтовнішого дослідження проблем патріотичного виховання та його впливу на формування національної ідентичності українського населення, посилення обороноздатності держави. Патріотичне виховання молоді сьогодні є одним із найголовніших пріоритетів державної вітчизняної політики, яка спрямована на виховання молоді на кращих зразках історії рідної країни, традицій, культури, освіти українського народу, що сприяє формуванню соборної самостійної української держави.

В умовах посилення сучасних загроз та викликів, зокрема повномасштабної агресії Росії проти України, національно-патріотичне виховання є важливим безпековим чинником, оскільки спрямоване на формування патріотизму молоді, її готовності захищати свою Вітчизну.

Розгляд цього питання слід розпочати з означення (певного уточнення), що ж таке громадянське суспільство та громадянський діалог, адже останній є невід'ємним і складним атрибутом суспільного буття.

В сучасній політичній науці сформовані два основні підходи до розуміння сутності громадянського суспільства. Прихильники першого підходу розглядають громадянське суспільство як певного роду соціальну універсалью, як весь комплекс суспільних відносин, що протиставлені державі в будь-якій її формі, тобто все, що не є власне держава. Другий підхід розглядає громадянське суспільство як конкретний феномен, як ефективну форму існування демократичного суспільства, і його виникнення пов'язане з формуванням громадянина, який має власні свободи, права і обов'язки.

Сьогодні найбільш поширеним є визначення громадянського суспільства як системи самостійних і незалежних від держави громадських інститутів і міжособистісних відносин, які створюють умови для самореалізації індивідів

і окремих колективів в економічній, політичній, правовій, культурній та інших суспільних сферах. Це також об'єднання активних особистостей із високими людськими якостями (моральність, відповідальність, повага до інших, прагнення до самовдосконалення) і високим рівнем громадської активності, які належним чином можуть захищати свої власні інтереси.

Слід відзначити, що саме громадянське суспільство безпосередньо впливає на формування розвинутої правової держави, оскільки про правовий порядок можна говорити лише там, де визнається, що суспільство незалежно від держави має у своєму розпорядженні засоби і санкції, за допомогою яких вона може змусити окремого індивіда дотримуватись загальноприйнятих моральних норм. Саме інститути громадянського суспільства здатні виконувати подібну роль. І. Кант називав це «моральною автономією». Якщо інститути громадянського суспільства разом із родиною виявляються нездатними забезпечити дотримання в суспільстві моральних норм, то цю роль бере на себе держава, її правоохоронні органи, що приводить до підміни безпеки громадянського суспільства безпекою держави. Якщо держава починає регулювати суспільну мораль, то вона втручається у внутрішній простір людини, порушуючи її свободи і права, а отже, перетворюється на авторитарну чи навіть тоталітарну державу. Тому саме розвинуте громадянське суспільство є важливою умовою функціонування демократичної держави (Чупрій, 2015).

Щодо громадянського діалогу, то його розвиток має на меті підвищити довіру між владою і соціумом, що, зі свого боку, є запорукою встановлення між ними продуктивних форм комунікації та взаємодії.

Незважаючи на широкий вжиток поняття *громадянського діалогу*, все ж його загальноприйнятого визначення поки немає. Одні дослідники під ним розуміють процес спілкування, в ході якого моделюються реальні суспільні процеси (Д. Кінг) (Кин, 2009). Інші – як «створення можливостей для громадянського суспільства виражати свою стурбованість і представляти свої позиції щодо суспільного життя та соціально-економічного розвитку» (Н. Нахтігаль) (Письменний та Липовська, 2015). Однак, на нашу думку, воно видається як доволі неповне.

У своєму дослідженні «Громадянський діалог: як змусити його працювати краще?» дослідники А. Фазі та Дж. Сміт зазначають, що під громадянським діалогом розуміють широкий діапазон спеціальних неструктурованих практик і гнучких консультацій переважно із проблем соціальної політики. Вони звертають увагу на те, що цей діалог характеризується як взаємодія між

державними установами і організаціями громадянського суспільства, а не односторонні відносини. До того ж для нього властивий різний ступінь його формалізації, починаючи з неофіційних контактів і завершуючи юридично визнаними та інституціалізованими процедурами безперервного обміну інформацією, що має соціальне значення. Громадянський діалог у процесі його здійснення може включати в себе кілька фаз, зокрема: постановку проблеми, визначення політики, прийняття рішення, реалізацію та оцінювання отриманих результатів. Ці науковці зазначають, що на рівні Європейського Союзу найбільш активніше діалог відбувається саме в період прийняття рішень, зокрема в період розробки пропозицій. А ось при впровадженні та оцінюванні поки така взаємодія є обмеженою (Elodie and Jeremy, 2006).

Можна стверджувати, що основне призначення громадянського діалогу полягає у здійсненні рівноправної дискурсивної взаємодії інститутів громадянського суспільства з державною владою. При цьому він може виступати як соціальний механізм вирішення достатньо складних суспільних проблем, і в його основі лежать партнерство та взаєморозуміння. При останніх типах взаємодії позиції та пропозиції, з якими виступають різні соціальні суб'єкти, доповнюють та збагачують один одного. І в цьому процесі також зазнає змін як суспільна система загалом, так і самі суб'єкти зокрема. Варто зазначити, що в такій діалоговій взаємодії автономних суб'єктів, на думку О. М. Крутій (2010), останні характеризуються відносно рівними ресурсами, психологічною готовністю та культурою ведення діалогу. Дослідники І. Письменний та Н. Липовська також звертають увагу, що у цьому процесі «особливо необхідна висока культура громадянського спілкування, що базується на спільних для всіх принципах: пріоритет співробітництва і спільних інтересів, самостійність і рівноправність учасників, свобода вибору і самовираження, змагальність підходів, компетентність партнерів, конструктивність і практична значущість рішень, вільна циркуляція інформації, терпимість і неупередженість, об'єктивність і здатність до критичних висновків, дотримання правових і моральних норм, довіра і повага особистості та її думки, можливість еволюції громадянських позицій і угод, відмова від неправильних рішень і деструктивних дій» (Письменний та Липовська, 2015).

Важливим моментом є те, що діалог має направленість на зміцнення спільності його суб'єктів, а також на спільне вирішення проблем. А для цього спершу необхідні, знову ж таки, спільне осмислення цих проблем, а також спільна діяльність з обов'язковою її координацією та інформаційним забезпеченням. Дуже важливо, щоб взаємодія не перебувала лише на етапі

діалогу і обміну думками, а тяжіла до рівня усвідомленої взаємозалежності, довіри та партнерства.

На практиці існує кілька груп механізмів партнерства, зокрема дослідник В. Якимець (2004) виділяє *конкурсні, соціально-технологічні, організаційно-структурні, процедурні та комплексні*.

При розбудові системи національно-патріотичного виховання все більша увага приділяється питанню необхідності посилення діалогу і співробітництва влади та інститутів громадянського суспільства. Зокрема, у Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 р., що прийнята у жовтні 2020 р. (Розпорядження КМУ від 9 жовтня 2020 р. № 1233-р) (Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 р., 2020), одним із пріоритетних напрямків її реалізації визначено підтримку і співпрацю органів державної влади та органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства щодо національно-патріотичного виховання. Зокрема, йдеться про:

– підтримку та інформування населення України про діяльність українських молодіжних громадських об'єднань, що заборонялись і переслідувались окупаційними та радянським режимами;

– залучення громадян зі сформованою національною (громадянською) ідентичністю до діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

– організацію та проведення конкурсів із визначення проектів національно-патріотичного виховання, розроблених інститутами громадянського суспільства, для реалізації яких надається фінансова підтримка;

– сприяння створенню центрів національно-патріотичного виховання на базі діючої мережі закладів, з урахуванням потреб та фінансових можливостей регіонів;

– координацію діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, закладів освіти, культури, інститутів громадянського суспільства, молодіжних центрів, центрів національно-патріотичного виховання;

– розвиток напряму національно-патріотичного виховання у молодіжних центрах та закладах культури;

– заснування на конкурсній основі премій для громадських активістів, які зробили вагомий внесок в утвердження громадянської ідентичності серед населення України на основі національних цінностей.

На сьогоднішній день найбільш поширеними механізмами співпраці між владним і громадянським секторами при розбудові системи національно-патріотичного виховання є такі групи, як *процедурні та конкурсні*.

Коротко про *процедурні механізми* співпраці та партнерства. У цю групу входять: координаційні ради, круглі столи, форуми громадян, громадські ради та ін.

Насамперед мова йде про створення дорадчих органів як на національному, так і регіональному рівнях, зокрема: Міжвідомчу комісію з питань національно-патріотичного виховання та Координаційні ради з питань національно-патріотичного виховання при місцевих державних адміністраціях.

Міжвідомчу комісію з питань національно-патріотичного виховання як тимчасовий дорадчий орган Кабінету Міністрів України було створено у 2015 р. з метою впровадження цілісної загальнодержавної політики національно-патріотичного виховання. До основних завдань її діяльності віднесено:

– сприяння забезпеченню координації дій органів виконавчої влади з питань національно-патріотичного виховання;

– визначення шляхів, механізмів та способів вирішення питань впровадження НПВ, підвищення ефективності діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади із зазначених питань;

– удосконалення нормативно-правової бази з питань НПВ.

Дуже важливим моментом є те, що до складу цієї комісії входять представники як центральних органів виконавчої влади, так і громадських організацій. Останнє ж, як показує досвід, створює можливості для їх взаємодії та співробітництва. Однак чомусь цей механізм для налагодження діалогу використовується досить рідко – за останні три роки відбулось лише одне засідання (червень 2021 р.) (Відбулось засідання Міжвідомчої комісії з національно-патріотичного виховання, 2021).

Краща ситуація спостерігається з Координаційними радами з питань національно-патріотичного виховання при місцевих державних адміністраціях (далі – Координаційна рада), що почали створюватись у 2016 р. Координаційна рада відповідно до типового положення (Про затвердження Типового положення про координаційну раду з питань національно-патріотичного виховання при місцевій державній адміністрації, 2016) є тимчасовим консультативно-дорадчим органом, утвореним для вивчення проблемних питань, пов'язаних із реалізацією державної політики у сфері національно-патріотичного виховання на території відповідної адміністративно-

територіальної одиниці. Серед основних завдань, що покладаються на неї, є: сприяння співпраці місцевої держадміністрації із громадськими об'єднаннями з питань НПВ та висвітленню діяльності громадських об'єднань національно-патріотичного спрямування, центрів НПВ, військово-патріотичних центрів, гуртків, клубів, структурних підрозділів молодіжних центрів, відповідальних за національно-патріотичне виховання. Також цим положенням передбачено, що заступником голови Координаційної ради може бути обраний представник громадських об'єднань національно-патріотичного спрямування, а до складу ради, крім представників так би мовити від влади, можуть входити і представники від громадськості:

– представники громадських об'єднань ветеранів – учасників бойових дій, військово-патріотичних і військово-спортивних клубів та організацій, керівники громадських штабів Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»);

– представники інститутів громадянського суспільства, що проводять діяльність у сфері національно-патріотичного виховання;

– представники місцевих засобів масової інформації, дитячих і молодіжних друкованих видань патріотичного спрямування;

– представники закладів освіти, органів учнівського та студентського самоврядування, дитячих та молодіжних громадських об'єднань, молодіжних центрів;

– вчені, експерти, діячі освіти, науки, культури, мистецтва, спорту, представники підприємств, установ, організацій, діяльність яких спрямована на національно-патріотичне виховання.

Зазначена вище інформація свідчить, що Координаційну раду можна розглядати як потенційний майданчик для зустрічей представників державного і недержавного сектору, налагодження взаємодії та діалогу між ними.

За даними Міністерства молоді та спорту України, на квітень 2021 р. в Україні було створено 22 Координаційні ради при обласних державних адміністраціях та Київській міській державній адміністрації, 91 – при районних державних адміністраціях та об'єднаних територіальних громадах.

Про використання на місцевому рівні цього запропонованого державою механізму для діалогу та взаємодії можна судити, спираючись на результати «Соціологічного дослідження у сфері національно-патріотичного виховання щодо впровадження єдиних стандартів, зокрема щодо засобів і способів,

СІРА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА, ЧУПРІЙ ЛЕОНІД ВАСИЛЬОВИЧ
ГРОМАДЯНСЬКИЙ ДІАЛОГ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА РОЗВИТКУ СФЕРИ НАЦІОНАЛЬНО-
ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ

форм і методів національно-патріотичного виховання, оцінки досягнень відповідних суб'єктів у цій сфері та їх компетентності». Воно проводилось Державним інститутом сімейної та молодіжної політики на замовлення Міністерства молоді та спорту України у жовтні–листопаді 2018 р. методом фокус-групових дискусій у 5 областях: Вінницькій, Волинській, Київській, Луганській та Одеській. До фокусованих дискусій залучались експерти з питань національно-патріотичного виховання на місцевому рівні, які беруть участь у діяльності та/чи підтримують створення Координаційних рад із питань національно-патріотичного виховання при місцевих державних адміністраціях.

Результати дослідження засвідчили, що у кожній області має місце свій багато в чому унікальний досвід як створення, так і функціонування обласної Координаційної ради. Загалом процес створення рад характеризується достатньою активністю громадськості. Звичайно, що десь ця активність була більшою, а десь меншою. Однак переважна більшість тих, хто хотів долучитись до роботи цих рад, отримали таку можливість. Представництво від громадськості у складі Координаційних рад у областях різниться, оскільки десь воно чітко регламентоване у самому положенні про раду, а десь ні, та залежить й від інших факторів (див. Табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл за регіонами представників державних органів та громадськості у складі Координаційних рад при обласних державних адміністраціях

Область	~ Співвідношення представників влади / представників громадськості, %	Частку представників громадськості
Волинська	40/60	не регламентовано
Вінницька	70/30	регламентовано
Київська	50/50	регламентовано
Одеська	50/50	не регламентовано
Луганська	75/25	не регламентовано

Як бачимо з таблиці, у двох областях кількість членів від громадськості у складі Координаційної ради є регламентованою. У Вінниці це спричинило необхідність проведення самою громадськістю відбору найбільш активних і «достойних» у цій сфері організацій. У Київській – процес зарахування представників від громадських організацій у певний період набув закритого характеру, чим і породив багато запитань. У Одеській області теж бачимо співвідношення 1:1, однак, зі слів учасників фокус-групи, громадські організації могли б мати і більше представництво, якби виявили таке бажання («Лише лінивий не потрапив у раду»). У Волинській та Луганській областях теж у раду ввійшли усі бажаючі від громадськості. Тому такий склад ради може

свідчити як про недостатню розвиненість мережі громадських організацій у регіоні, так і про небажання уже діючих на цій території організацій долучатись до діяльності ради. Останнє ж може бути і наслідком того, що багато таких організацій звикли працювати у певних «нішах» і рідко координують свої дії з іншими. Тому навіть за наявності такого майданчика для співпраці, як Координаційна рада, *«не всі намагаються ним скористатись і налагодити ці містки»*. Ця ситуація може бути зумовлена і тим, що не всі громадські організації готові до сприйняття тих чи інших бюрократичних процедур і тому воліють краще залишатися за межами *«системи державної політики»*. Це сприймається як негативний момент, оскільки правильним і логічним кроком, на думку учасників дискусії, є залучення громадських об'єднань з усіма напрацюваннями та досвідом до взаємодії з державними органами, що сприятиме якісним змінам у національно-патріотичній сфері.

Результати цього дослідження свідчать про те, що формат Координаційних рад учасники фокус-груп вважають досить вдалим і чи не єдиним можливим для забезпечення зустрічей та налагодження контакту між представниками державного та громадського секторів у цій сфері.

Більшість респондентів позитивно оцінюють діяльність Координаційних рад. На їхню думку, Координаційна рада дає змогу вирішувати актуальні питання та стає дійовим органом у плануванні та проведенні роботи щодо національно-патріотичного виховання дітей і молоді. Є більш поміркована частина респондентів, які в цілому вважають роботу рад ефективною, однак говорять про те, що не слід очікувати якихось надзвичайних результатів. Є респонденти, які вважають роботу рад неефективною, оскільки ті збираються рідко, не мають зворотного зв'язку з боку місцевої влади і відповідно нічого не вирішують.

На момент проведення опитування пройшло не так уже й багато часу від створення цих рад (по-різному – від року до двох), і вони ще напрацьовують свій досвід, однак з упевненістю можна говорити про те, що такі ради є необхідним форматом для зустрічей громадськості та управлінців, завдяки йому з'явилась можливість набутти досвід та координувати свою діяльність.

Основними труднощами та перепонами у діяльності Координаційних рад дослідженням були виявлені такі:

– рішення ради мають консультативний характер (відсутність впливу на реальні процеси; реалізація рішень цього органу потребує додаткових сприятливих передумов);

- *формальне ставлення до роботи в раді частини її членів* (переважно це стосується управлінців, що ввійшли в раду, так би мовити, за «квотою» свого структурного підрозділу, а не через зацікавленість цією сферою);

- *плинність кадрів у державному секторі* (це вносить організаційні труднощі в роботу ради, зумовлює необхідність перегляду її персонального складу);

- *складність швидкого оновлення персонального складу ради* (проходження бюрократичних процедур (погоджень) значно розтягується в часі, що не сприяє ефективній роботі ради);

- *недостатня усвідомленість функцій та ресурсів ради* (це стосується представників як від громадськості, так і від влади).

Учасники фокусованих дискусій вважали наріжним каменем чітке усвідомлення функцій Координаційної ради, адже свої заявки на участь у роботі цього органу вони подавали з надією, що *«зможуть впливати на конкретні процеси»*. Задум дієвості ради у тому, що до її складу входять управлінці вищого рангу області та громадськість, яка матиме можливість контролювати процес впровадження національно-патріотичного виховання, в тому числі і у тих державних органах, що задіяні в раді. Громадськість мала би бути рушійною силою та контролюючою стороною діяльності держслужбовців. Хоча експерти визнають, що останнє слово залишається виключно за керівництвом, від позиції якого залежатиме, чи будуть виконуватись рішення та пропозиції ради.

Щоб Координаційні ради стали справді ефективним майданчиком взаємодії державного та недержавного сектору (обговорення важливих питань, обміну інформації, напрацювання подальших спільних дій тощо), вони мають пройти певні етапи свого становлення. Йдеться про:

1. наявність плану та регламенту роботи; усвідомлення належного виконання своїх функцій у раді кожним її членом;

2. чітке усвідомлення функцій та інструментів діяльності ради; *«знаходження спільної мови»*, відсутність формального підходу в роботі у всіх членів ради; створення єдиного інформаційного поля ради;

3. створення *«бренду»* координаційної ради, формування системного, стратегічного підходу діяльності. Розширення контрольних функцій на зразок можливості запрошувати на свої засідання представників різних установ з обговоренням їх діяльності (на кшталт інформаційного обміну).

Як бачимо з результатів дослідження, однією із суттєвих перепон у діяльності Координаційних рад є часта необхідність перегляду її персонального складу, що супроводжується достатньою тривалістю бюрократичних процедур і утруднює її діяльність. Задля усунення цих перепон

у грудні 2021 р. були внесені зміни у Типове положення про Координаційну раду з питань національно-патріотичного виховання (Постанова КМУ від 9 грудня 2021 р. № 1295), де, зокрема, зазначено випадки, у яких передбачено припинення членства у Координаційній раді.

Наступним важливим моментом у діяльності ради є створення так би мовити її інформаційного поля, відкритого доступу до об'єктивної інформації, що стосується власне її діяльності. Останнє ж завдяки якісному інформуванню громадськості створює передумови для покращення її ефективності.

Варто зазначити, що відповідно до положень Закону України «Про доступ до публічної інформації» (2011), він забезпечується як через систематичне та оперативне оприлюднення інформації (в тому числі й на офіційних веб-сайтах у мережі інтернет), так і через надання інформації за запитами. Можливість пасивного доступу до оприлюдненої інформації щодо діяльності Координаційних рад передбачена і в тому ж типовому положенні про Координаційну раду з питань національно-патріотичного виховання.

З метою виявлення ситуації щодо висвітлення діяльності Координаційних рад із питань національно-патріотичного виховання при обласних місцевих держадміністраціях нами у червні 2021 р. здійснено обстеження їх офіційних веб-сайтів. Однак результати цього обстеження засвідчили вкрай низький інформаційний супровід діяльності Координаційних рад. Зокрема, лише на п'ятох із 22-х¹ сайтів обласних державних адміністрацій Координаційні ради мають свою сторінку. В них різне наповнення – від лише назви сторінки до висвітлення усіх протоколів засідань ради за роками (наприклад, у Харківській ОДА).

Як бачимо, можливість пасивного доступу до оприлюдненої інформації щодо діяльності Координаційних рад є досить обмеженою. Однією із можливих причин такого стану справ може бути низька культура роботи з інформацією представників як від влади, так і від громадськості.

Оглянемо тепер *конкурсні механізми* співпраці та партнерства. У цю групу входять: конкурс проектів, соціальне замовлення, грант, тендер та ін. У сфері національно-патріотичного виховання з 2018 р. започатковано надання органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на конкурсних засадах коштів для виконання інститутами громадянського суспільства програм, проектів та заходів, які забезпечують реалізацію завдань державної (регіональної) політики і задоволення інтересів населення. Зокрема,

¹ Саме у стількох адміністраціях були створені ці координаційні ради на момент обстеження.

на конкурс, оголошений Міністерством молоді та спорту України, у 2018 р. понад 40 громадських організацій подали 75 проєктів, із них конкурсна комісія відібрала 30 найкращих від 19-ти учасників.

На конкурсний відбір 2019 р. було подано майже вдвічі більше пропозицій – 102 проєкти від 75-ти інститутів громадянського суспільства. Переможцями визначено 32 інститути громадянського суспільства, які реалізували 42 проєкти. На конкурс 2020 року подано 106 проєктів від 68 інститутів громадянського суспільства на загальну суму близько 40 млн грн. За підсумками оцінювання конкурсних пропозицій, переможцями визначено 21 інститут громадянського суспільства, які реалізують у 2020 р. 37 проєктів національно-патріотичного виховання.

Конкурс проводиться відповідно до визначених пріоритетів. І, як засвідчують результати конкурсу 2018–2019 рр., найбільш популярними серед інститутів громадянського суспільства залишаються два пріоритети, а саме: «формування ціннісних орієнтирів та утвердження національно-патріотичної свідомості дітей і молоді» та «підвищення рівня знань про видатних особистостей українського державотворення та героїв боротьби українського народу за незалежність і територіальну цілісність України», які разом становлять більше половини від усіх реалізованих проєктів.

У контексті активізації громадських ініціатив щороку проводиться Форум патріотичних справ. 11 грудня 2021 р. в Києві відбувся черговий Шостий Форум українських патріотичних справ «Ми – Українці!». Форум є майданчиком для обговорення та донесення до органів влади практичних порад щодо втілення нормативно-правової бази у сфері національно-патріотичного виховання.

До участі у Форумі були запрошені фахівці з національно-патріотичного виховання та проведення Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»), керівники гуртків та вихованці роїв, куренів, представники інститутів післядипломної педагогічної освіти і органів державної та місцевої влади, відомств, навчально-виховних закладів, громадських організацій, професійна діяльність яких пов'язана з національно-патріотичним вихованням або проведенням гри «Сокіл» («Джура»).

Висновки

Підсумовуючи, слід зазначити, що міжсекторальна взаємодія між державним та громадянським секторами у питаннях національно-патріотичного виховання успішно налагоджується. Цей так званий громадянський діалог відбувається насамперед за допомогою процесуальних і конкурсних механізмів співпраці та партнерства як на національному,

так і на регіональному рівнях. Дотримання в подальшому таких принципів, як пріоритет співробітництва та спільних інтересів, вільної циркуляції інформації, дозволять цьому процесу розвиватись більш успішно. А також систематичне використання науково-методичного супроводу цього процесу допоможе вчасно виявляти проблемні моменти та спрямовувати зусилля на здійснення заходів профілактичного та оперативного характеру щодо їх вирішення.

Список використаних джерел та посилань:

- Відбулось засідання Міжвідомчої комісії з національно-патріотичного виховання, 2021. *Міністерство молоді та спорту України*, [online] 01 червня. URL: <https://mms.gov.ua/news/napracovano-proyekt-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-do-kincyu-roku-ta-podano-na-rozglyad-kmu> [Дата звернення 15 травня 2022].
- Кин, Д., 2009. Демократия и гражданское общество. Перевод с английского. Москва: Прогресс-Традиция.
- Крутій, О. М., 2010. Комплексний механізм діалогової взаємодії органів влади і громадськості. *Державне будівництво*, [online]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2010_1_28_ [Дата звернення 01 липня 2022].
- Письменний, І. В. та Липовська, Н. А., 2015. Громадянський діалог як форма взаємодії між владою та суспільством. *Аспекти публічного управління*, 9, С. 5–11.
- Про доступ до публічної інформації. Закон України, 2011. *Верховна Рада України*, [онлайн], 13 січня, 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> [Дата звернення 15 травня 2022].
- Про затвердження Типового положення про координаційну раду з питань національно-патріотичного виховання при місцевій державній адміністрації. Постанова, 2016. *Кабінет міністрів України*, [online] 7 грудня, 99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/999-2016-%D0%BF#Text> [Дата звернення 15 травня 2022].
- Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, 2020. Розпорядження. *Кабінет міністрів України*, [online] 9 жовтня, 1233-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1233-2020-%D1%80#Text> [Дата звернення 15 травня 2022].

- Чупрій, Л. В., 2015. *Політика національної безпеки Української держави в гуманітарній сфері: концептуально-інституційний аналіз*. Київ: Кожуховський І. І. С. 88.
- Якимец, В. Н., 2004. *Межсекторное социальное партнерство: основы, теория, принципы, механизмы*. Москва: Эдиториал УРСС.
- Elodie, F. and Jeremy, S., 2006. *Civil dialogue: making it work better*, [online]. URL: https://nvo.lv/uploads/2006_civil_dialogue.pdf [Дата звернення 21 липня 2022].

References:

- Chuprii, L. V., 2015. *Polityka natsionalnoi bezpeky Ukrainiskoi derzhavy v humanitarnii sferi: kontseptualno-instytutsiyni analiz* [National security policy of the Ukrainian state in the humanitarian sphere: conceptual and institutional analysis]. Kyiv: Kozhukhovskiy I. I. p. 88.
- Elodie, F. and Jeremy, S., 2006. *Civil dialogue: making it work better*. [online]. Available at: https://nvo.lv/uploads/2006_civil_dialogue.pdf [Accessed 21 July 2022].
- Iakimetc, V.N., 2004. *Mezhsektornoe sotcialnoe partnerstvo: osnovy, teoriia, printcipy, mekhanizmy* [Intersectoral social partnership: fundamentals, theory, principles, mechanisms]. Moscow: Editorial URSS.
- Kin, D., 2009. *Demokratiia i grazhdanskoe obshchestvo. Perevod s angliiskogo* [Democracy and Civil Society. Translation from English]. Moscow: Progress-Traditciia.
- Krutii, O.M., 2010. Kompleksnyi mekhanizm dialohovoi vzaiemodii orhaniv vlady i hromadskosti [Complex mechanism of dialogue interaction between authorities and the public]. *Derzhavne budivnytstvo*, [online] 1. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2010_1_28 [Accessed 01 lypnia 2022].
- Pro skhvalennia Kontseptsii Derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy natsionalno-patriotychnoho vykhovannia na period do 2025 roku [On the approval of the Concept of the State targeted social program of national-patriotic education for the period until 2025], 2020. *Cabinet of Ministers of Ukraine Order*, [online] 9 October, 1233-r. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1233-2020-%D1%80#Text> [Accessed 15 May 2022].
- Pro zatverdzhennia Typovoho polozhennia pro koordynatsiinu radu z pytan natsionalno-patriotychnoho vykhovannia pry mistsevii derzhavnii administratsiit. Postanova [On the approval of the Standard Regulation on the coordination council on issues of national-patriotic education at the local state administration. Decree], 2016.. *Cabinet of Ministers of Ukraine*, [online] 7 December, 999. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/999-2016-%D0%BF#Text> [Accessed 15 May 2022].
- Pysmennyi, I.V. and Lypovska, N.A., 2015. Hromadianskyi dialoh yak forma vzaiemodii mizh vladoiu ta suspilstvom [Civil dialogue as a form of interaction between government and society]. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, 9, pp. 5–11.

Vidbulos zasidannia Mizhvidomchoi komisii z natsionalno-patriotychnoho vykhovannia [The meeting of the Interdepartmental Commission on National Patriotic Education was held], 2021. *Ministry of Youth and Sports of Ukraine*, [online] 01 June. Available at: <https://mms.gov.ua/news/napracovano-proyekt-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-do-kincy-roku-ta-podano-na-rozglyad-kmu> [Accessed 15 May 2022].

Zakon Ukrainy Pro dostup do publichnoi informatsii [Law of Ukraine On Access to Public Information], 2011. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, [online] 32, p. 314. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> [Accessed 15 May 2022].

THE CIVIC DIALOGUE AS A NECESSARY CONDITION FOR THE NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION SPHERE'S DEVELOPMENT IN UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF THE CURRENT GEOPOLITICAL SITUATION

Oksana Sira^{1a}, Leonid Chuprii^{2ab}

¹*Candidate of Philosophical Sciences,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1069-2381>,
e-mail: ovsira@ukr.net,*

²*Doctor of Political Sciences, Associate Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7221-5703>,
e-mail: chupriy2006@ukr.net,*

^a*State Institute of Family and Youth Policy, Kyiv, Ukraine,*

^b*State Tax University, Irpin, Ukraine*

The article is devoted to highlighting some of the applied research results to study the system formation of the national-patriotic education of youth in Ukraine, namely, the issue of intersectoral cooperation in the field of national-patriotic education, according to the conditions of the current geopolitical situation. This research is aimed at identifying the specifics and problems of formation of the nationwide integrated system of national-patriotic education of youth. The material uses the method of systematic analysis, which allows to identify and describe the process of functioning and prospects for further development of the system of national-patriotic education of youth in Ukraine. Also there are used the method of expert assessments, survey methods, the method of generalization of independent characteristics and more. This paper focuses on the development of dialogue between the state and civil society (civil dialogue). It aims to increase trust between government and society, which in turn is the key to establishing productive forms of communication and interaction between them. It is established that intersectoral cooperation between the state and civil sectors in matters of national and patriotic education is being successfully established. This civil dialogue takes place through procedural and competitive mechanisms of cooperation and partnership at both national and regional levels. According to the results of the study, the authors proposed and substantiated recommendations and proposals to the Ministry of Youth and Sports and other executive bodies to improve national and patriotic education in the direction of its formation as a holistic national system. The paper shows the need for systematic, monitoring sociological research in order to obtain reliable information on the development of this area, the impact on it of current circumstances. The results of the research and its main provisions and

conclusions provide a scientific and methodological basis for ensuring the functioning of national-patriotic education, an effective mechanism for forming and implementing public policy in this area, the mechanism of interagency cooperation, interaction of state and public institutions.

Keywords: public policy; the system of national-patriotic education; intersectoral cooperation; research technologies.